

прав інтелектуальної власності на картографічні твори. Також, необхідно внести зміни до ЦКУ залишаючи майнові права на створений картографічний твір за роботодавцем, якщо останній та працівник не домовляться про інше, що призведе до зменшення непорозумінь, що виникають на практиці у зв'язку із реалізацією майнових прав суб'єктів картографічної діяльності.

1. Гаврилов Э.П. Советское авторское право. Основные положения. Тенденции развития. – М., 1984. – С. 83. 2. Иоффе О.С. Советское гражданское право: В 3т. – Т.3, Л., – 1965. – С.5. 3. Максимова Л. Карто-

графические произведения как объекты авторского права. Защита прав на эти объекты в суде // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – №7, 2003. – С. 51. 4. Постановка Пленуму Верховного суда України "Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав від 4 червня 2010 року №5//Вісник Верховного суду України. – №6 (118), 2010р. – с. 9. 5. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: ТК Велби, 2004. – С. 152. 6. Цифровая картография и геоинформатика. Краткий терминологический словарь / Под общ. ред. Е.А. Жалковского. – М.: Картгеоцентр-Геодезиздат, 1999. – с.96.

Надійшла до редколегії 17.09.12

УДК 347.9 (477)

Т. Кучер, канд. юрид. наук

ЗМІСТ ПРОЦЕДУРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Розглядається процес дослідження доказів, як один із найважливіших елементів процесу доведення при розгляді справ у порядку цивільного судочинства України з урахуванням процесуального становища суб'єктів доказування та окремих видів засобів доказування з притаманними їм особливостями. Завдяки комплексному підходу до вивчення та аналізу даного правового інституту сформульовано власне визначення наведеної процедури, а також здійснено і інші висновки в ході розгляду суміжних елементів.

Ключові слова: доказ, доказування, доведення, дослідження, особа.

Рассматривается процесс исследования доказательств как один из важнейших элементов процесса доведения при рассмотрении дел в порядке гражданского судопроизводства Украины с учетом процессуального положения субъектов доказывания и отдельных видов средств доказывания с надлежащими им особенностями.

Ключевые слова: доказательство, доказывание, доведение, исследование, лицо.

The process of research of proofs is examined as one of major elements of process of leading to at consideration of businesses in order of the civil legal proceeding of Ukraine taking into account judicial position of subjects of proving and separate types of facilities of proving with the proper them features. Due to complex approach own determination of the resulted procedure is formulated in a study and analysis of this legal institute, and also other conclusions are done during consideration of contiguous elements.

Key words: proof, proving, leading to, research, person.

Елементи процедур доказування та доведення завжди цікавили наукову доктрину, оскільки саме завдяки якісному використанню особами, які беруть участь у справі, нормативно закріплених правил і вірного формування своєї правової позиції можна досягти мети звернення до органів правосуддя. Особливо слід виділити таких вчених як, А. В. Агутін, А. О. Александров, В. І. Басков, С. В. Корнакова, В. В. Комаров, Ю. К. Орлов, І. Л. Петрухін, І. Г. Суботіна, Т. В. Цюра, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, М. Й. Штефан. Проте, і досі залишаються спірними питання змістовного навантаження складових елементів при здійсненні доказових процесів, в тому числі і при дослідженні доказів. Як невирішену частину загальної проблеми можна визначити розгляд досліджуваного механізму наряду з його змістовними компонентами, що надасть можливість сягнути основ такої процедури.

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного аналізу теоретичного змісту процесу дослідження доказів як одного з важливих елементів процесу доведення під час здійснення цивільного судочинства України та сформулювати на цій підставі власне визначення такої процедури і запропонувати конкретні висновки по розглядуваному питанню.

Наряду з цим проведення будь-якого аналізу неможливе без формування уяви про первинну матерію такого явища, його поняття. В семантичному значенні слова "дослідження" його зміст полягає у науковому процесі вироблення нових знань, один з видів пізнавальної діяльності, який характеризується об'єктивністю, відтворенням, доказаністю, точністю та має два рівні – емпіричний й теоретичний. По своїй суті у процесі розгляду справи завжди виникає необхідність відтворювати певні обставини, що обґрунтовують правові позиції осіб, які беруть участь у справі, завдяки яким всі учасники процесу не тільки дізнаються про певні явища, події, ситуації, що мали чи мають місце у дійсності, а й отри-

мують нові знання на підставі одержаної та проаналізованої інформації. Саме такий процес у науковій філософії та логіці називається пізнанням. Між тим, застосування такої гносеологічної категорії не обмежується лише природничими науками, а є невід'ємним у будь-якому процесі, що пов'язаний з людською свідомістю, його мисленнєвою діяльністю. Отже, виступаючи ключовими елементами в процесі дослідження мислення та свідомість і зумовлюють віднесення такої процесуальної діяльності саме до процесу доведення. Як вірно відмічає С. Я. Фурса, останнім слід вважати розумову діяльність осіб, які беруть участь у справі, орієнтована на досягнення позитивного результату у захисті власних прав та інтересів у суді, яка виражається у юридично грамотному обґрунтуванні позиції у справі [5, с. 392]. Наряду з цим такі логічні категорії, як мислення, свідомість та пізнання є невіддільними від суб'єкта, що їх містить. Мисленням вважається активний процес діяльності людського мозку, свідомість в свою чергу є процесом ідеального відображення дійсності, реалізація яких здійснюється через ступені пізнання [2, с. 17]. Іншими словами, без здійснення відповідної ментальної діяльності особами, що беруть участь у справі не під силу досягти ні судового захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, ні завдань цивільного судочинства щодо вирішення цивільних справ. Стаття 60 ЦПК України покладає на сторін та інших осіб, які беруть участь у справі зобов'язання щодо доведення тих обставин, на які вони посилюються як на підставу своїх вимог і заперечень та обмежує коло таких обставин лише тими, що мають значення для ухвалення рішення у справі і щодо яких у суб'єктів доказування виникає спір. Проте, зовсім не вірно вести мову лише про діяльність зазначеної групи осіб, адже в процесі розкриття та вивчення зібраних доказів обов'язкову участь бере суд, який в силу імперативних вказівок статті 177 ЦПК України саме і встановлює порядок з'я-

сування тих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються, а відповідно головуючий, як суб'єкт, що уособлює в собі державний орган правосуддя при розгляді справ в суді першої інстанції зобов'язаний забезпечити додержання послідовності і порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками цивільного процесу їх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи, усуваючи із судового розгляду все, що не має істотного значення для вирішення справи (ч.2 статті 160 ЦПК України). Проте, навіть з урахуванням суду, як обов'язкового суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин коло осіб, що прямо пов'язані з ходом дослідження доказів є свідки, що не є сторонами у справі та експерти, в разі роз'яснень та доповнень висновку. Аргументами на користь такого твердження, насамперед будуть виступати дві характеризуючі ознаки: 1) притаманність лише людині абстрактного мислення; 2) процесуальним статусом та завданням участі у справі. По-перше, ні у кого не виникає сумнівів, що свідком при здійсненні цивільного судочинства може бути лише людина. Саме остання, як розумна істота володіє можливістю активного відтворення у свідомості об'єктивної реальності, що полягає у безпосередньому, опосередкованому та узагальненому пізнанні суб'єктом істотних зв'язків і відносин між предметами і явищами, у творчому сторінні нових ідей, у прогнозуванні подій та дій [4, с. 858-859]. Власне, такий процес мисленнєвої діяльності можливий в результаті взаємодії механізмів пізнання – чуттєвого та логічного. Чуттєвий включає в себе такі елементи як відчуття – ідеальні образи окремих властивостей, рис, ознак об'єктів за допомогою органів чуття людини; сприйняття – цілісне відображення у свідомості людини предметів, явищ і подій у результаті безпосереднього впливу об'єктів реального світу на її органи чуття; уявлення – чуттєвий образ об'єкта, який сприймався раніше, чуттєве пригадування явища, які в певний момент не діють на органи чуття людини, але діяли колись [4, с.475 – 476]. В свою чергу логічний складається з поняття, судження – та умовиводу [4, с. 477-478].

З урахуванням статті 179 ЦПК України процес дослідження доказів під час судового розгляду справи включає в себе виявлення та аналіз фактів, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. При цьому для встановлення у судовому засіданні таких фактів досліджуються показання свідків, письмові та речові докази, висновки експертів.

Хоча процес аналізу зібраних даних і називається дослідження доказів фактично така процедура зводиться до вивчення засобів доказування. Однак, як лексично так і змістовно дослідженням є не просто зачитування зібраних матеріалів та описування у них подій, а процедура їх вивчення, можливість з'ясування їх автентичності, тобто цілий комплекс заходів по всебічному аналізу наявних у справі доказових матеріалів. Це процес вироблення нових знань, один з видів пізнавальної діяльності, який характеризується об'єктивністю, відтворюваністю, доказуваністю, точністю та має два рівні – емпіричний і теоретичний [3]. При цьому якщо розглядати окремо показання свідків, як засіб доказування то такий визначається однаково як для сторонніх осіб так і для осіб, які беруть участь у справі, але були допитані в якості свідків. Наряду з цим безпосередньою

метою такого дослідження засобів доказування буде відшукування даних, що можуть підтвердити чи спростувати вимоги сторін та третіх осіб. Такий цілісний механізм дозволяє одночасно виконувати декілька задач, насамперед, виявляти дотримання правил належності доказів та допустимості засобів доказування, можливість застосування автоматичних підстав для відмови у позові (застосування позовної давності судом відповідно до статті 267 ЦК України здійснюється судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до ухвалення рішення), а також попередньо представити, які обставини підтверджені, а які не знайшли такого завдяки зібраним засобам доказування.

В юридичній доктрині під процесом дослідження доказів Фурса С.Я. визначає процесуальну діяльність суду та осіб, які беруть участь у справі, яка спрямована на перевірку та встановлення належності та допустимості доказів, які подані сторонами на підтвердження їх вимог та заперечень, їх достатності та достовірності [5, с. 393]. Іншими словами у даному визначенні основним критерієм виступають правила, що висуваються при оцінці доказів (належність, допустимість, достовірність та достатність). Комаров В.В. та Радченко П.І. під такою процедурою розуміє безпосереднє сприйняття, вивчення доказів, яке проводиться у судовому засіданні з дотриманням принципів усності та безпосередності, яке здійснюється за участю сторін та інших суб'єктів доказової діяльності, у ході якого здійснюється їх перевірка, зіставлення одного доказу з іншим, усуваються протиріччя тощо [1, с. 481-482]. Як бачимо з наведених визначень, ключовою дією при здійсненні дослідження є перевірка зібраних засобів доказування на наявність в них доказів, оскільки за ч. 1 ст. 57 ЦПК України доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Встановлення же таких даних здійснюється на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів, висновків експертів.

Наприклад, доказом за стадії дослідження показань свідків відповідно до статей 57, 63, 180-183 ЦПК України будуть відомості, про відомі йому обставини, які мають значення для справи, джерело обізнаності яких встановлено, вони є виявленими у встановленому ЦПК України порядку шляхом застосування способів дослідження показань свідків. Проте, основну увагу в процесі їх дослідження для сприйняття даних, отриманих на підставі показань свідків в якості доказу слід приділити відмежуванню розповіді про реальні обставини, що були отримані в результаті їх сприйняття органами почуттів від викладу обставин через свідомість людини. Застосування останнього показника в процесі викладення певних дій чи подій унеможливує визнання таких відомостей доказами в юридичному значенні, оскільки їх реальність та відповідність дійсності є спотвореною особистісним усвідомленням її володільця такої інформації, інтелектуальними властивостями. Отже, основним завданням при дослідженні такого виду доказів є вірогідність повідомлення відомих особі обставин, а не викладення власного їх сприйняття через застосування пізнавальних якостей індивіда: відчуття, сприйняття, пам'ять, уявлення, мислення, уява.

Отже, процес дослідження доказів можна визначити як комплекс дій суду та осіб, які беруть участь у справі із ознайомлення, вивчення та перевірки засобів доказування задля пізнання їх змісту та форми, достовірності та достатності відносно підтвердження або спростуван-

ня вимог чи заперечень осіб, які беруть участь у справі, або набуття іншого значення для вирішення справи.

1. Комаров, В.В., Радченко, П.І. // Курс цивільного процесу: підручник [Текст] // В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с. 2. Конверський, А. Є. Логіка: підручн. для студ. юрид. фак-тів [Текст] / А. Є. Конверський. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 304 с. 3. Современный толковый словарь изд. "Большая Советская Энциклопедия" [Електронний ресурс] // Ре-

жим доступу: <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-encycl-term-23154.htm>. 4. Філософія: підручник [Текст] / за ред. О.П. Сидоренка. – К.: Знання, 2008. – 891 с. – (Вища освіта XXI століття). 5. Цивільний процес України: академічний курс [Текст]: [підручн. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / [Фурса С. Я., Фурса Є. І., Гетманцев О. В. та ін.]; за ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавництво Фурси С. Я.: КНТ, 2009. – 848 с. – (Серія "Процесуальні науки").

Надійшла до редколегії 18.09.12

В. Гринюк, канд. юрид. наук

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ РОЗУМНОГО СТРОКУ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ПРИ ПРОДОВЖЕННІ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Стаття присвячена проблемам дотримання розумних строків досудового слідства в кримінальному судочинстві України. Автор аналізує чинне і перспективне кримінально-процесуальне законодавство з питань дотримання і гарантування розумних строків при продовженні досудового слідства.

Ключові слова: принцип розумності строків, досудове слідство, розумний строк досудового слідства, продовження строків досудового слідства.

Статья посвящена проблемам соблюдения разумных сроков досудебного следствия в уголовном судопроизводстве Украины. Автор анализирует действующее и перспективное уголовно-процессуальное законодательство по вопросам соблюдения и гарантирования разумных сроков при продлении досудебного следствия.

Ключевые слова: принцип разумности сроков, досудебное следствие, разумный срок досудебного следствия, продление сроков досудебного следствия.

The article is devoted to the problems of observance of reasonable terms of prejudicial investigation in criminal procedure of Ukraine. The author analyses the acting and perspective criminal procedural legislation in questions of observance and guarantee of reasonable terms in prolongation of terms of prejudicial investigation.

Key words: principle of reasonable terms, prejudicial investigation, reasonable terms of prejudicial investigation, prolongation of terms of prejudicial investigation.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливим науковим чи практичним завданням. Кримінальний процес України потребує подальшого реформування з метою приведення Кримінально-процесуального кодексу України у відповідність із вимогами часу та потребами суспільного життя. Тому, на наш погляд, принципового значення набуває питання пошуку, обговорення тих чи інших підходів та новел із тим, щоб мінімізувати ризики виникнення труднощів, які можуть мати місце під час правозастосування. Прийняття проекту Кримінального процесуального кодексу України (рег. №9700 від 12 січня 2012 року) [1] зумовило необхідність виокремити серед принципів процесу такий принцип як розумність строків кримінального судочинства. Принцип розумного строку кримінального судочинства як і сама проблема дотримання строків провадження у кримінальній справі, була та продовжує залишатись актуальною в науці і практиці кримінального процесу. Недотримання цього принципу на досудових стадіях процесу зумовлює подальшу значну тривалість самого судового розгляду кримінальної справи, а в деяких випадках приводить до втрати доказів і неможливості прийняття законного і справедливого судового рішення. Крім того, надмірна тривалість кримінального процесу має негативні наслідки для його учасників, громадянського суспільства та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення проблем, котрим присвячується означена стаття. Науково-теоретичною основою дослідження стали праці О.Р. Михайленка [2], К.Б. Калиновського [3], І.В. Маслова [4], А.П. Гуляєва [5], С.Б. Фоміна [6] та інших вітчизняних і зарубіжних дослідників. Віддаючи належне науковим доробкам названих вчених, слід зазначити, що вони здебільшого спеціально не зосереджували свою увагу на реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства саме при продовженні строків досудового слідства.

Формулювання цілей статті. Нашою метою є проведення дослідження принципу розумного строку кримінального судочинства при продовженні досудового слідства та внесення на цій основі рекомендацій з

вдосконалення чинного і перспективного кримінально-процесуального законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляд і вирішення кримінальної справи в розумний строк є принципом кримінального процесу, а також одним із структурних елементів права на справедливий судовий розгляд. Зазначений принцип закріплений у ряді міжнародно-правових актів: ч.3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [7, с.12]; ч.1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі Європейська Конвенція) [8, с.523-524], Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних способів вирішення спорів [9, с.319-374].

Законом України "Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7, 11 до Конвенції" від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР [10] було ратифіковано вищезазначену Європейську Конвенцію. Для забезпечення реалізації її положень було створено Європейський суд з прав людини, рішення якого є обов'язковими для України згідно Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини" від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [11]. Аналіз зазначених міжнародних актів та національного законодавства дозволяє зробити висновок про обов'язковість для національних судів та правоохоронних органів положень не тільки Конвенції, але і практики Європейського суду з прав людини. Причому, обов'язковими є рішення, які винесені не тільки щодо України, але й ті рішення, які стосуються інших країн.

Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод закріпила право на справедливий суд, одним з елементів якого є право на розумний строк досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи. Стаття 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошує: "кожен при вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків або при пред'явленні йому будь-